

Panun nakinoita

Pöytälaatikossani on jo jonkun aikaa maannut peräti Suomalaisen Tiedeakatemian Keräilytoimiston lähettämä kirje. Harvoin minä niin juhla-lisista laitoksista saan postia enkä, tottapahtuen, nytkään ole yksinoikeutettu tähän kirjeeseen, sillä se on tarkoitettu jokaiselle lukijalle. Kysymyksessä on tietojen hankkiminen tekeillä olevaa suurta Suomen kansankielen sanakirjaa varten. Tiedot, joita tässä tarvitaan, ovat sellaisia, että niihin jokainen voi antaa apuaan. Keräilytoimisto haluaa nim. kuulla, millä nimellä me kukin olemme kutsumeet tai kutsumme isovanhempiamme. Eikä siinä kyllin, vaan, mikäli mahdollista, millä nimellä äitimme ja isämme ovat kutsuneet isovanhempiaan ja tietysti sitä parempi, kuta pitemmälle taaksepäin ajassa voimme mennä. Nyt siis kynä käteen jokaisessa tuvassa, parhaan kynänpö-rittäjän käteen, ja omat, vanhempien ja isovanhempien tiedot paperille ja postiin.

Tiedeakatemian maistereilla on pal-

jon malliksi ehdotettavaa heilläkin. Kun he ensin kysyvät, mitä nimitystä kotipaikkakunnallanne on käytetty isänne isästä, niin tietävät he siihen ehdottaa jos jonkinlaisia nimityksiä. Omalta kohdaltani niistä on ukki tutuin. Paljon käytetään myös alkuperäistä *isoisä*-muotoakin ja "kannattajansa" on tietysti *paapalla*, *vaarilla*, *äijällä*, *ukolla* jne. Erikoisen mielenkiintoista olisi tietää ja se kiinnostaisi nimimerkkiäkin, ovatko tuollaiset nimitykset kuin *isopappa*, *kotiukko*, *kotiäijä*, *taatto* jne. käytännössä meillä päin. *Fartaaria* ei luettelossa esiinny, mutta sitä lienee harvassa käytetty varsinaisen kansan keskuudessa, missä se on jo aikoja sitten mukautunut vaariksi tai korkeintaan faariksi.

Entä sitten *äidin isä*? Allekirjoittanut tuns vain hieman pappilavoitoksen moffan (morfaari), mutta monet käyttävät hänestä samoja ukin, äijän jne. nimityksiä kuin isän isätkin. Kankea äidinissä ei liene paljokaan käytetty, mutta tuskin tääl-

lä päin Keräilytoimiston mainitsemat *kirkkoukko*, *kyläukko*, *kylä-äijä-kään!* Vai kuinka?

Isän äiti lienee yleisimmin *fammu* tai *mummu*, vaikka mummu onkin "suomennos" ruotsinkielisestä *mormorista*. Arvokas *isoäiti* on tietysti paljon käytännössä ja sen pehmeänhyväilevä vastakohta *mummi* samoin, mutta onko täällä päin esiintynyt puhuttelutyylillä *isomamma*, *isomuori*, *kotiämmä*, *nanna*, *ämmi*, *ämmä*, *ämmä-muori* jne? *Muori* sensijaan on varmaan monella paikalla hyvin yleinen.

Samoin *äidin äidistä* lienevät yleisimmin käytössä *mummu* ja *isoäiti*, mutta tunnetaanko sellaisia nimityksiä kuin *kiikkoämmä*, *kylä-ämmä* jne? Edelleen tiedustellaan: Mitä nimitystä kuulitte ennen 5) isänne käyttävän puhuessaan *äitinne isästä* (*appi*, *appivaari*) ja *äitinne äidistä* (*anoppi*, *anoppimuori*, *anoppiämmä*), jos hän ei käyttänyt heistä samoja nimityksiä kuin te lapset?

6) *äitinne* käyttävän puhuessaan *isänne isästä* ja *isänne äidistä* — samojako nimityksiä kuin isänne apetaan ja anopistaan, vai niitäkö kuin te lapset samoista henkilöistä?

7) Oliko perheessänne käytännössä jokin yhteinen nimitys *isoisästä* ja *isoäidistä* (esim. *isovanhemmat*)?

8) Käytettiinkö lapsuudenkodissanne jotakin tiettyä nimitystä isovanhempainne vanhemmista (siis *isoisänne isästä*, *isoäitinne äidistä* jne.)?

Hyvät kylämiehet ja ystävät, vastatkaa nyt näihin kysymyksiin. Jos osoitatte tiedonannot Suomalaisen Tiedeakatemian keräilytoimistolle, Helsinki, Hallitusk. 1, ja merkitsette kirjekuoreen tai korttiin vasempaan alalaitaan sanat *Vapaakirje*, *sisältää tieteellisiä tiedonantoja* sekä lähettäjän nimen ja osoitteen, kuljettaa posti tiedonantonne ilmaiseksi. Tietysti nimimerkkikin mielellään välittää ko. tietoja eteenpäin ja tarinoi niistä toistekin.

Lopuksi pieni leikkilinen palanen. Oma esikoisemme, jolla on ilo omistaa sekä isän- että äidinäiti, on tähän saakka kutsunut molempia mummuksi. Nyt nimimerkin mummu kuitenkin yritti päivänä muuana opettaa hänelle uuden sanan, *fammu*, ja opetus lankesi suotuisaan maaperään mutta työntötypykkä muunsi kuitenkin hieman sanaa ja kutsuu nyt toista mummuaan hammuksi tai hammu-mummuksi! Vaikka osaa silti sanoa "ähvän" oikein. Olisi hauska kuulla näistä väänöksistäkin, usein ne säilyvät koko miespolven.